
12. Postrelační databázové systémy

12.1. Nové oblasti aplikací databázových technologií	2
12.2. Objektově-orientované databáze	5
12.3. Objektově-relační databáze	12
12.4. Další typy databází a SŘBD a trendy rozvoje DB technologie	17
Literatura.....	18

- relační DBS („klasické“) – typická oblast aplikací: mnoho uživatelů s jednoduchými daty (skalární hodnoty atributů, krátké“ záznamy, typicky pevné délky, ,,,) a manipulacemi,

Př) Adresa jako atomický typ (znakový řetězec) vs. adresa jako struktura, resp. objekt.

- nové oblasti aplikací - CAD, CASE, multimediální databáze, informační systémy úřadů (OIS), datové sklady, XML, ... – omezení relačních systémů nevyhovuje.

12.1. Nové oblasti aplikací databázových technologií

• Návrhové DB (CAD, CASE)

- složité objekty, užitečnost rozlišování typu objektu a samotného objektu s jednoznačnou identifikací, vzájemné odkazy pomocí této identifikace, hierarchie objektů - vztahy A_PART_OF → složené objekty
- relativně malý počet výskytů objektů daného typu
- správa vývoje (verze objektů)

- **Multimediální DB**
 - text, grafika, číslíkově zpracovaný obraz a zvuk
- **Informační systémy úřadů (Office Information Systems)**
 - dokumenty různých typů, vzájemná provázanost objektů, toky dokumentů, plánovací kalendáře apod.
- **Datové sklady**
 - „vícerozměrný“ pohled na data, speciální operace (OLAP – On-line Analytic Processing).
- **XML (Extendable Markup Language)**
 - Standard pro výměnu strukturovaných dat v podobě tzv. XML dokumentu, model dokumentu je výrazně odlišný od relačního modelu dat.
- **Hlavní požadavky nových aplikačních oblastí**
 - možnost používání složitých datových typů
 - možnost využití výhod objektové orientace
- **Podpora relačních SŘBD (SQL-92 a PSM)**
 - datový typ BIT VARYING, CHAR VARYING, ... (typy BLOB)
 - uložené procedury

- **Řešení**
 - přímé využití služeb správy souborů
 - mapování na relační SŘBD
 - rozšíření OO programovacích jazyků o správu perzistentních objektů
 - objektově-orientované SŘBD (OOSŘBD)
 - rozšíření relačních SŘBD o složité typy a OO rysy
 - → objektově-relační SŘBD (ORSŘBD)
 - další podpora relačních SŘBD (pro datové sklady, multimédia, XML apod.)
 - specializované SŘBD a databáze

12.2. Objektově-orientované databáze

- **Objektově-orientovaný datový model**
 - **Struktura objektu**
 - atributy – nejen nabývající skalárních hodnot
 - operace (zprávy)
 - metody
 - **Třídy objektů**
 - **Dědičnost**
 - hierarchie dědičnosti
 - **Polymorfismus**
 - **Identita objektu**
 - **Složené objekty**
 - hierarchie zahrnutí (containment)
- **Perzistentní OO programovací jazyky a OOSŘBD**
 - **Varianty rozšíření jazyků o podporu perzistence a funkcí SŘBD**
 - knihovny pro podporu perzistence
 - integrace prostředků do jazyka

- **Způsoby řešení perzistence**
 - **Perzistence na úrovni třídy**
 - deklarace třídy jako perzistentní, zpravidla SŘBD chápe jako „schopné perzistence“
 - **Perzistence při vytvoření objektu**
 - při vytvoření objektu se řekne, zda je objekt perzistentní nebo ne
 - **Perzistence označením**
 - objekt je vytvořen jako přechodný (transient), ale později může být explicitně označen jako perzistentní
 - **Perzistence dosažitelností**
 - několik objektů je deklarovaných jako (kořenové) perzistentní objekty a všechny další objekty přímo či nepřímo odkazované z těchto objektů jsou také perzistentní
- **Uložení perzistentních objektů**
 - definice tříd v katalogu, objekty (hodnoty atributů) v databázi, metody často v obyčejných souborech

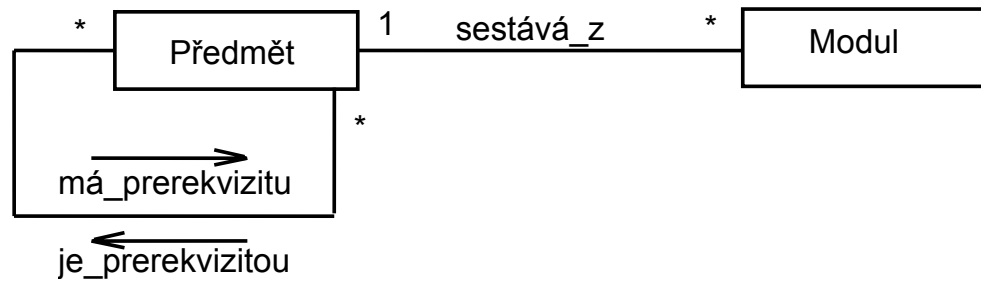
- **Přístup k perzistentním objektům**
 - **Pojmenováním objektů**
 - vhodné jen pro malý počet objektů
 - **Podle OID**
 - **Uložení do kolekcí a průchodem kolekcí**
 - zpravidla podpora několika typů kolekcí (jsou také objekty s operacemi) – množina, multimnožina, seznam apod.
 - *extent třídy* – kolekce všech objektů dané třídy s automatickým vkládáním/vyřazením při vytvoření/zrušení objektu dané třídy. To umožňuje pracovat se třídami podobně jako relacemi (objekt odpovídá n-tici relace).
 - obvykle podpora všech tří způsobů přístupu (pojmenované zpravidla jen extenty), v extentech zpravidla jen persistentní objekty.

Př) GemStone, Jasmine, O2, ODE, Objectivity, ObjectStore, ...

- manipulačním jazykem zpravidla C++ nebo Smalltalk, navigační programování, případně i podpora pro deklarativní dotazování (např. OSQL v O2, resp. OQL (viz dále))

- **Standard ODMG-93 (verze 1.0 v roce 1993, 3.0 v roce 2000)**
 - V roce 1991 vznikla skupina ODMG (Object Database Management Group) zahrnující přední společnosti dodávající či vyvíjející OO databázové produkty. Cílem byla snaha o standardizaci v oblasti OO databázových jazyků (viz <http://www.odmg.org/>).
- **Zahrnuje**
 - **Objektový model dat (neformální definice)**
 - **Jazyk ODL (Object Definition Language) pro definici objektového schématu**
 - **Deklarativní dotazovací jazyk OQL (Object Query Language)**
 - **Vazbu OOSŘBD na C++ (jak implementovat ODL a OQL v prostředí C++, jak psát přenositelné programy pro manipulaci s perzistentními objekty v C++ - tzv. C++OML(Object Manipulation Language))**
 - **Vazbu OOSŘBD na Smalltalk**
 - **Vazbu OOSŘBD na jazyk Java**

Př)

- popis v ODL:

```
interface Predmet
```

```
// vlastnosti typu (třída):
```

```
( extent Predmety
  keys cislo)
```

```
// vlastnosti instance (objektu):
```

```
{ attribute String nazev;
  attribute String cislo;
  relationship List <Modul> sestava_z_modulu
    inverse Modul::je_modulem{order_by Modul::cislo};
  relationship Set <Predmet> ma_prerekvizity
```

```
    inverse Predmet::je_prerekvizitou;
  relationship Set <Predmet> je_prerekvizitou
    inverse Predmet::ma_prerekvizity;
```

```
// operace instance:
```

```
  void nabíika (in Integer semestr) raises
(jiz_nabizeny);
  void zruseni (in Integer semestr) raises
(nenabizeny);
}
```

- popis v C++ ODL:

```
class Predmet: public Persistent_Object {
```

```
// vlastnosti typu:
```

```
    static Ref<Set><Ref<Predmet>>> Predmety
```

```
// vlastnosti instance:
```

```
    String nazev;
    String cislo;
    List <Ref<Modul>> sestava_z_modulu inverse
Modul::je_modulem;
    Set <Ref<Predmet>> ma_prerekvizity inverse
Predmet::je_prerekvizitou;    ...
}
```

- manipulace - C++ s využitím knihoven zabudovaných tříd
- dotazovací jazyk (OQL) – umožňuje definovat pojmenovaný dotaz *q* jako hodnotu výrazu *e*

```
[define q as] e
```

Př)

Najdi předmět s názvem „Databázové systémy“.

```
define dsi as
  select x
  from x in Predmety
  where x.nazev="Databázové systémy"
```

Jaké prerekvizity (název předmětu, číslo předmětu) má předmět s názvem „Databázové systémy“.

```
define prerekv_dsi as
  select struct(nazev: y.nazev, cislo: y.cislo)
  from x in Predmety, y in x.ma_prerekvizity
  where x.nazev = "Databázové systémy"
```

12.3. Objektově-relační databáze

- podpora nenormalizovaných (které nejsou v 1NF) relací, rozšíření relačního modelu o bohatší typový systém a OO rysy
- řada těchto rysů zahrnuta v SQL-99 a podporována předními výrobci relačních systémů (např. Oracle od verze Oracle 8)
- Zanořené relace (nested relations)
 - domény atributů mohou obsahovat buď atomické (skalární) nebo relační (zanořené relace) hodnoty

Př) **Titul (nazev, seznam_autoru, vydavatel, rok_vydani, klicova_slova)**

- Složité datové typy
 - Kolekce
 - množiny, multimnožiny, pole
 - v SQL-99 jen pole

Př)

```
seznam_autoru VARCHAR(20) ARRAY[10]
```

- Rozsáhlé objekty (LOB – Large Objects)
 - CLOB – rozsáhlá znaková data, BLOB – rozsáhlá binární data

Př)

```
foto BLOB(1MB)
```

- aplikace pracující s rozsáhlým objektem obvykle obdrží jako výsledek SQL dotazu ne celý objekt, ale „lokátor“ pro manipulaci s objektem z hostitelského prostředí

- Uživatelem definované typy (UDT)

- jednoduché nebo strukturované (objektové u Oracle)

Př)

```
CREATE TYPE TVydavatel AS (  
    nazev VARCHAR(20),  
    pobočka VARCHAR(20))  
CREATE TYPE TTitul AS (  
    nazev VARCHAR(20),  
    autori VARCHAR(20) ARRAY[10],  
    rok_vydani INTEGER,  
    vydavatel TVydavatel,  
    klicova_slova VARCHAR(30) ARRAY[5])  
CREATE TABLE Titul OF Ttitul /* objektová (Oracle) */
```

- UDT může mít metody

Př)

```
CREATE TYPE TZamestnanec AS (...)  
METHOD zvyshPlat (procento FLOAT)  
  
CREATE METHOD zvyshPlat FOR TZamestnanec  
BEGIN  
    SET SELF.plat = SELF.plat+(SELF.plat*procent)/100  
END
```

- Konstruktor

- funkce se stejným jménem jako UDT

- Dědičnost

- na úrovni typů nebo tabulek (viz generalizace/specializace)
- pouze jednoduchá dědičnost a nepřekrývající se podtypy

Př)

```
CREATE TYPE TOsoba AS (...)  
CREATE TYPE TStudent UNDER TOsoba AS (...)  
  
CREATE TABLE Osoba OF TOsoba  
CREATE TABLE Student OF TStudent
```

➤ Typ reference (REF)

- lze vytvářet explicitní reference řádků tabulek, stejně jako u objektových databází, tj. nejen použitím cizích klíčů

Př)

```
CREATE TYPE TPredmet AS (  
    zkratka CHAR(3),  
    nazev VARCHAR(20),  
    garant REF(TOsoba) SCOPE Osoba)  
CREATE TABLE Predmet OF TPredmet
```

- reference je omezená (v našem případě na řádky tabulky Osoba)
- podle SQL-99 musí mít každá tabulka, na kterou se odkazujeme prostřednictvím typu REF, atribut s identifikátorem řádku, tzv. „sebeodkazující“ (self-referential) atribut

Př)

```
CREATE TABLE Osoba OF TOsoba  
    REF IS oid SYSTEM GENERATED
```

- identifikátor může být generovaný systémem, uživatelem nebo odvozený z primárního klíče

➤ Procedury a funkce

- tělo procedur, funkcí a metod může být definováno pomocí procedurálních komponent SQL-99 nebo externě použitím nějakého programovacího jazyka, jako je Java, C nebo C++, případně specializovaného procedurálního jazyka (např. PL/SQL u Oracle)
- procedurální konstrukty SQL-99 dávají SQL vyjadřovací sílu srovnatelnou s programovacími jazyky
- vychází z SQL-92/PSM
- příkazy cyklu WHILE, REPEAT, FOR, IF-THEN-ELSE, přiřazení SET, signalizace výjimečných stavů a zpracování výjimek apod.

Př) Použití příkazu cyklu FOR pro zpracování výsledku dotazu

```
DECLARE n INTEGR DEFAULT 0;  
FOR a AS /* implicitní deklarace kurzoru */  
    SELECT stav FROM Ucet  
    WHERE pobočka = 'Jánská'  
DO  
    SET n = n + r.stav  
END FOR
```


12.4. Další typy databází a SŘBD a trendy rozvoje DB technologie

- Logicky orientovaný model - deduktivní databáze (DATALOG)
- Modelování prostorových dat - prostorové databáze, GIS
- Podpora modelování času - temporální databáze (TSQL)
- Podpora aktivity databází - aktivní databáze
- Multimediální databáze - podobnostní vyhledávání, efektivní vyhledávání
- XML databáze – efektivní ukládání dokumentů a vyhledávání
- Systémy na podporu rozhodování - OLAP, datové sklady, získávání znalostí z databází
- Integrace a interoperabilita informačních systémů
- Přístup k databázím z WWW, Web jako databáze

Literatura

1. Silberschatz, A., Korth H.F, Sudarshan, S.: Database System Concepts. Fourth Edition. McGRAW-HILL. 2001, str. 307 – 360.
2. Pokorný, J.: Databazová abeceda. Science, Veletiny, 1998, str. 39 – 42, 49 – 52, 109 – 118.